

VITENSENTERET

63 Ballrulling i gravitasjonsbrønn

63.1 Beskrivelse

Bildet under viser hvordan modellen tar seg ut slik den står i utstillingen.

63.2 Oppgaver

Hent en ball fra lomma på sida av modellen.

Rull den inn mot hullene i gravitasjonsbrønnen.

Gjett hvilket hull ballen kommer til å rulle ned i!

Men hva kan modellen fortelle oss?

VITENSENTERET

63.3 Experimentarius forteller og forklarer

Du ser at bordet blir brattere mot hvert hull. Derfor ruller ballene forttere når de nærmer seg et av hullene. Det er likevel vanskelig å forutsi hvilket hull ballene kommer til å trille ned i.

Bordet er forma slik at ballene ruller på samme måte som **planeter** som går i bane rundt **to stjerner** eller rundt **to svarte hull**.

Dette handler om **gravitasjon** som er det samme som **tyngdekraft**. Hvert eneste stoff i universet, fra et atom til en stjerne, tiltrekker seg andre stoffer. Denne kraften er avhengig av størrelsen på **massen**. Jo større masse, jo større kraft.

Når du slipper noe, faller det forttere og forttere mot jorda. Denne fartsøkningen, eller **akselerasjonen**, kalles **tyngdeakselerasjonen**. Jordas tyngdeakselerasjonen blir større jo nærmere en kommer jorda (ved jordoverflata er den ca $9,8\text{m/s}^2$).

I vår modell er dette illustrert ved at bordet blir brattere jo nærmere en kommer et “svart hull” eller ei “liksom-stjerne”.

Det er også tyngdekraften som holder oss på bakken, og som holder månen i bane rundt jorda.

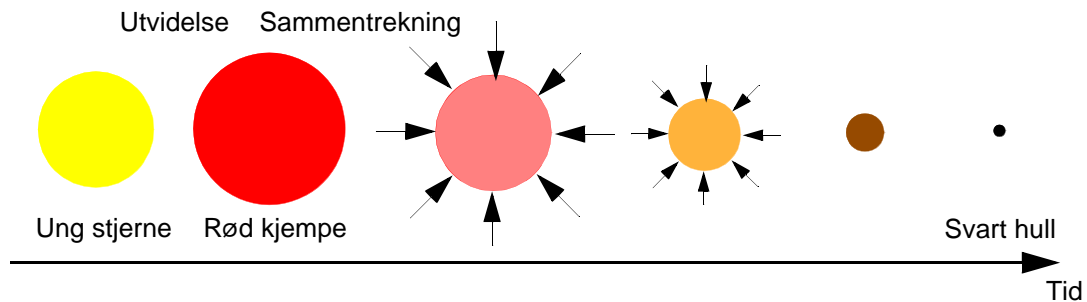
I universet er det slik at en planet beveger seg forttere i banen sin når den er i nærheten av stjerna enn når den er lengre borte fra den. Den innerste planeten i solsystemet vårt, *Merkur*, bruker derfor bare ca. 88 dager på å gå en gang rundt sola, mens den ytterste planeten, *Pluto*, bruker over 248 år.

VITENSENTERET

Dersom en stjerne har tilstrekkelig stor masse vil den på slutten av livet sitt begynne å trekke seg sammen. Når den trekker seg sammen øker gravitasjonskraftene. Til slutt kan kreftene bli så sterke at sjølv ikke lyset slipper bort fra stjerna. Slik oppstår det som kalles “**svarte hull**”.

Hvis en planet er i nærheten av **to stjerner**, kan den bevege seg i en bane som er oval, åttetall-forma eller som en W. Du kan kanskje få ballene til å gå i slike baner på modellen også.

Vitensenteret har gitt ut et eget **hefte om Universet**. Spør gjerne etter det i resepsjonen.